

М.Я. Гороховатська¹, К.С. Шахбазян²

¹ Науково-організаційний відділ Президії НАН України, Київ

² Центр інтелектуальної власності і передачі технологій НАН України

СПІЛЬНІ ТА КООРДИНОВАНІ КОНКУРСИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ПРОГРАМ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ ЯК ПОТЕНЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ УЗГОДЖЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНИ ТА ЄС

Надається огляд результатів наукового співробітництва європейських країн (включаючи Україну) в рамках Сьомої рамкової програми наукових досліджень і технологій. Обговорюються умови підготовки і проведення спільних та координованих конкурсів між Україною та ЄС в рамках нової Рамкової програми «Горизонт-2020», визначаються умови та правила участі в цих конкурсах.

Ключові слова: Сьома рамкова програма, спільні та координовані конкурси, Горизонт-2020, фінансування конкурсних програм.

Останній рік, що завершує Сьому рамкову програму ЄС з досліджень, технологічного розвитку та демонстраційної діяльності, характеризується постійними дискусіями серед науковців та політичних діячів, які опікуються науковою, науково-технічною та інноваційною сферами. Обговорюються структура, пріоритети, інноваційні заходи, умови міжнародного співробітництва в новій Рамковій програмі ЄС з романтичною назвою «Горизонт-2020» (H2020). Але, незважаючи на назву, ця нова семирічна програма ще дальша від романтики, ніж РП 7. Не слід забувати, що починається вона в умовах економічної кризи, і тому пошук нових та вдосконалення вже напружених форматів взаємодії між учасниками ставить на меті загальне завдання: посилити конкурентоспроможність всього європейського простору на основі наукового та інноваційного зростання.

Декілька підтримуючих організаційних проєктів, що виконувалися за участі українських колективів протягом дії РП 7, надавали і продовжують надавати широку інформаційну підтримку в різних галузях. Зокрема, проєкт BILAT-UKR*AINA (Enhancing the BILATeral S&T Partnership with UKRraine * Advanced INnovative Approach) спрямований не тільки на згадану вище діяльність, але й на підтримку інституціонального діалогу з науковою, технологічною та інноваційною політикою між Європейською комісією, країнами-членами ЄС, асоційованими країнами та Україною.

У рамках виконання окремих завдань проєкту та надання аналітичних і рекомендаційних матеріалів для засідання Спільного комітету Україна—ЄС з питань співробітництва у сфері науки і технологій, яке відбулося 24 травня ц.р. в Києві, учасниками проєкту були напрацьовані короткі огляди можливих наступних кроків з поглиблення співробітництва у зазначених сферах.

Одним з пропонуванних кроків є започаткування та проведення спільних та координованих конкурсів, механізм якого пройшов «тестування» в Росії ще під час попередньої РП 6.

Основні акценти в міжнародному науково-технічному співробітництві за Рамковою програмою ЄС «Горизонт-2020» будуть змінені. Хоча передбачається продовжити дотримання принципу «загальної відкритості» програми Н2020 для організацій з країн, які не мають членства в ЄС, в той же час Євросоюз має на меті зосередитись на активізації співпраці з низкою ключових країн-партнерів, які виявляють бажання співпрацювати і готові запровадити спільні цільові заходи на основі єдиних принципів і взаємної вигоди.

Згідно з такими політичними намірами передбачається проведення координованих і спільних конкурсів як потенційних інструментів, що відповідають загальному підходу щодо відкритості програми Н2020 і поглибленню цільового співробітництва між ЄС та країнами, які визнані його ключовими міжнародними партнерами.

Успішність запровадження спільних конкурсів з Європейською комісією залежатиме від аналізу успішності впровадження подібних спільних конкурсів, які оголошувалися під час дії попередньої Сьомої рамкової програми ЄС і здійснювались Єврокомісією спільно з країнами-партнерами, в тому числі — з Росією.

ЩО ТАКЕ «КООРДИНОВАНІ КОНКУРСИ» (COORDINATED CALLS)

Координовані конкурси (Coordinated Calls) складаються з двох тематично та організаційно пов'язаних між собою конкурсів, які оголошуються паралельно ЄС і країною-партнером. При цьому проекти, які подаються на ці конкурси і відносно яких надана згода про фінансування, оцінюються і обираються спільно або паралельно: спільний конкурс (Joint Call) оголошується спільно Євросоюзом і країною-партнером, а проекти, які будуть фінансуватись, оцінюються і обираються спільно. Під час тер-

міну дії РП 7 були реалізовані лише координовані конкурси, з відносно невеликим числом країн-партнерів (або партнерських організацій з третіх країн).

Аналіз результатів співпраці між Євросоюзом і Україною в РП 7 свідчить, що українські науково-дослідні організації є конкурентоспроможними і успішно приймали участь в проектах РП 7, але при цьому виявляється, що міжнародний аспект в програмах конкурсів РП 7 у більшості випадків не був орієнтований саме на партнерство з Україною¹. Не на користь партнерству Україна — ЄС свідчить і порівняно низька інтенсивність координації науково-технічної та інноваційної політики між ЄС і Україною, виражена у відсутності інструментів співфінансування (напр., координованих конкурсів), повільному діалозі з питань науково-технічної та інноваційної політики і повільному процесі створення «дорожньої карти», відсутності особливого прогресу в плані взаємного доступу і т.д.

НОВИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЄС

14 вересня 2012 року Європейська комісія опублікувала Повідомлення щодо стратегії майбутнього міжнародного співробітництва ЄС в галузі досліджень та інновацій².

Хоча принцип відкритості для міжнародної участі в програмі Н2020 передбачений як загальний, однак у Єврокомісії фахівці наполягають на більш цілеспрямованому підході що-

¹ Повідомлення Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічному та соціальному комітету та Комітету регіонів: Посилення і фокусування міжнародного співробітництва ЄС в галузі досліджень та інновацій: стратегічний підхід, СОМ (2012) 497 остаточний, Брюссель, 14.9.2012.

² Повідомлення Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічному та соціальному комітету та Комітету регіонів: Посилення і фокусування міжнародного співробітництва ЄС в галузі досліджень та інновацій: стратегічний підхід, СОМ (2012) 497 остаточний, Брюссель, 14.9.2012.

до участі третіх країн-партнерів у Програмі Н2020. *По-перше*, перелік країн, що мають право на автоматичне фінансування, буде скорочено. Наприклад, Китай, Індія, Росія і ряд інших країн у майбутньому можуть бути позбавлені автоматичного фінансування з боку ЄС під час участі у конкурсах Н2020. Відповідно до критеріїв, що використовуються для визначення рівня доходів у країні, Україна не підпадатиме під дію цих нових правил³. *По-друге*, ЄС базуватиме свій підхід до співпраці з країнами-партнерами, враховуючи низку критеріїв⁴ (таких, як рівень науково-дослідницького, технічного та інноваційного потенціалу, доступ до ринків, що розвиваються, міжнародні зобов'язання ЄС і т. ін.), у тому числі юридичні та адміністративні структури, задіяні у співпраці (напр., наявність угод про науково-технічне співробітництво; реалізація та захист прав інтелектуальної власності; взаємні умови доступу тощо), а також результати попередньої співпраці. ЄС надаватиме великого значення заохоченню і дотриманню загальних принципів — таких, як дотримання відповідальності за дослідження та інновації; інтеграція (єдність) наукових досліджень; експертна оцінка пропозицій; справедливий і рівноправний режим прав інтелектуальної власності; відкритий доступ і т. ін.

Для європейського регіону «Спільний знанневий та інноваційний простір», в тому числі підвищення дослідницької та інноваційної компетенції цих країн, мають бути розроблені у тісній співпраці з інструментами політики добросусідства, яка поширюється і на Україну.

У Програмі Н2020 фінансування досліджень та інновацій буде спрямоване на досягнення досконалості, що тим самим буде допомагати пошуку інноваційних рішень проблем, з якими стикаються країни-партнери. Систематичне виявлення можливостей сприятиме розви-

³ Тобто можна очікувати, що автоматичне фінансування участі українських підприємств у Н2020 буде підтримуватись.

⁴ Див. п.5 Повідомлення.

тку багаторічних «дорожніх карт» співпраці з ключовими країнами-партнерами та регіонами.

Серед інструментів фінансування цільових програм міжнародного співробітництва у Н2020 окремо передбачено проведення координованих конкурсів та спільних конкурсів.

КООРДИНОВАНІ КОНКУРСИ В РП 7

В РП 7 було проведено 35 координованих конкурсів із загальним бюджетом у 84,5 млн. євро. Росія була найактивнішим учасником цих конкурсів із спільним бюджетом з ЄС у розмірі 27,5 млн. євро, далі йдуть Японія (17 млн.), Індія (13 млн.) і Бразилія (9 млн.). Щодо тематики таких координаційних конкурсів, то більшість з них були в галузях транспорту, енергетики і розробок нових матеріалів. Жодного координованого конкурсу, спільного між Україною та ЄС у РП 7, оголошено не було.

ОГОЛОШЕННЯ СПІЛЬНОГО КОНКУРСУ

Оскільки підготовка та проведення координованих конкурсів потребує багато часу і зусиль, то такі заходи будуть успішними для всіх партнерів за умови, що обидві сторони візьмуть на себе суттєві політичні та адміністративні зобов'язання. Під час координації конкурсу виникає багато процедурних, нормативних та правових питань, пов'язаних із особливостями відповідних систем обох сторін, які повинні бути розглянуті і вирішені. Це вимагає гнучкості з боку країн-партнерів, оскільки юридичні процедури в ЄС майже не можливо змінити.

Досвід свідчить, що присутність радника країни-партнера з питань наукового партнерства в Делегації ЄС є позитивним чинником для всього процесу координації.

Як тільки країна-партнер забезпечує виконання необхідних політичних та фінансових зобов'язань, можна встановлювати перші неформальні контакти з особами, відповідальними за співробітництво з даною країною в Директораті з міжнародного співробітництва, та/або співробітниками, відповідальними за міжнародне співробітництво у відповідних те-

матичних Директоратах Європейської комісії з метою вивчення можливості проведення узгодженого конкурсу в даній тематичній галузі. Різні чинники, як правило, будуть прийматися до уваги (напр., багаторічні плани тематичних досліджень даного Директорату, пріоритети міжнародної співпраці, а також загальний стан відносин між ЄС та країнами-партнерами). У разі взаємної готовності брати участь у координованих конкурсах має відбутись обмін листами між відповідальними тематичними відділами або Директоратом Єврокомісії, з одного боку, та українською стороною — з другого. Згодом такі листи про наміри повинні бути офіційно затверджені Спільним комітетом «ЄС – Україна» (JSTCC – спільний комітет з питань науково-технічного співробітництва). Після цього комітет, відповідальний за дану тематичну програму рамкової програми (до складу якого входять представники держав-членів ЄС), надає свою згоду.

Слід зазначити, що будь-який координований конкурс повинен бути включений до річної Робочої програми за відповідним тематичним пріоритетом, яку публікують в ЄС. Таким чином, має бути передбачено достатньо часу для прийняття рішення (до двох років!).

Для проведення координованих конкурсів укладається свого роду «Договір про впровадження» між Європейською Комісією та відповідними органами країн-партнерів (напр., міністерством фінансів, відомством). Він включатиме всі відповідні організаційні аспекти, які частково прокоментовані нижче.

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕМАТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ

Спільні та координовані конкурси є прийнятним інструментом для узгодження пріоритетів ЄС та країн-партнерів. Хоча Євросоюз і вважає доцільним не формулювати занадто вузько тематичні пріоритети, які відповідають формулюванням, що використовуються для умов конкурсів рамкових програм, деякі країни-партнери зазвичай працюють на основі більш цілеспрямованих тематичних визначень. У Ро-

сії, наприклад, це відбувається тому, що федеральне законодавство вимагає, щоб фінансування досліджень провадилось на основі тендерів (а не оголошених конкурсів подання пропозицій, як це відбувається в Рамковій програмі ЄС).

Ймовірно можна очікувати, що теми, які пов'язані з глобальними проблемами, виявленіми і зазначеними в програмі «Горизонт-2020» будуть представляти інтерес і для міжнародного співробітництва з боку ЄС.

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ

В РП 7 більшість координованих конкурсів були реалізовані з країнами-партнерами, загальний науково-технічний потенціал яких є відповідним (співрозмірним) потенціалу Європейського Союзу. У певному сенсі координовані конкурси є проявом «рівноправного партнерства». Це означає, що очікується, в принципі, і рівний фінансовий внесок у координовані конкурси (наприклад, по 5 млн. євро з кожної сторони). На сьогодні розбіжності у купівельній спроможності, здається, не були взяті до уваги. Мінімальний бюджет не повинен бути меншим 3 млн. євро з боку кожної сторони, щоб була можливість фінансувати, принаймні, кілька великих проектів. У координованих конкурсах українська сторона буде оплачувати тільки участь відібраних українських учасників, в той час як участь європейських учасників буде оплачувати ЄС.

ОГОЛОШЕННЯ КОНКУРСУ, ПРОЦЕДУРИ ОЦІНЮВАННЯ ТА ВІДБОРУ

У координованих конкурсах узгодженість термінів публікації та подання заявок на конкурс в ЄС і в країні-партнері має першорядне значення.

Публікація про оголошення конкурсу повинна містити чіткі посилання (напр., «... цей конкурс пов'язаний з конкурсом, який оголошено і опубліковано у Європейському Союзі у...»). Європейська частина проектного запиту направляється до Європейської комісії, а укра-

їнська частина пропозиції подається на конкурс в Україні.

«Централізовані рішення» також зменшать зусилля і витрати заявників. Якщо неможливо досягти згоди щодо впровадження єдиної (централізованої) системи подання пропозицій, то необхідно гарантувати, що конкурсні заявки, які надходять через різні системи подання заявок, будуть взаємно узгоджені (напр., на основі використання тієї ж самої абревіатури або під тією ж назвою проектною пропозиції). Зрозуміло, що ці пропозиції мають бути взаємоузгоджені і за змістом.

З метою реклами конкурсу та надання інформації потенційним заявникам необхідно запровадити та активізувати діяльність відповідних контактних пунктів.

Оцінювання поданих пропозицій має базуватися на професійній експертній оцінці. Спільні навчання по проведенню оцінювання за участі експертів з Європейського Союзу та України мають бути організовані заздалегідь. Якщо організувати такі тренінги буде неможливо (напр., з юридичних причин), то два процеси оцінювання повинні проводитися паралельно, а остаточний відбір проектів має бути узгодженим між організаторами з боку України та ЄС.

Європейський Союз може фінансувати лише проекти, які були позитивно оцінені європейськими експертами і відповідають саме європейським критеріям оцінювання. Оскільки таке ж правило вірне і для країни-партнера, то тільки ті проекти, які були відібрані експертами обох сторін, можуть бути профінансовані.

ПРАВИЛА УЧАСТІ ТА УКЛАДАННЯ КОНТРАКТІВ

Якщо ЄС публікує оголошення координованих конкурсів, до них застосовуються загальні правила участі в рамкових програмах наукових досліджень. Це означає на практиці, що будь-яка організація зможе взяти участь у поданні пропозиції — тобто попередній відбір на основі інституційного характеру організації (напр., тільки академічних інститутів чи університетів) неможливий.

Координатор з боку українських учасників проекту може бути важливим учасником проекту, але це не закріплюється в договірному порядку з ЄС. У випадку, якщо учасники з країни-партнера не укладатимуть договір про надання гранту РП, укладання окремої «координаційної угоди» між партнерами проекту, що беруть участь з європейської сторони, і країни-партнера може бути обов'язковим.

«Координаційна угода», як правило, охоплює ті ж питання, що і угода про консорціум у проєктах РП.

ВИСНОВКИ

За умов наявності сильної політичної волі та достатніх фінансових ресурсів (за оцінками, мінімум 3 млн. євро з кожної сторони) можна оголосити координований конкурс спільних науково-технічних проєктів, однак необхідним є і створення більш складного адміністративного інструменту для активізації двосторонніх відносин між Європейським Союзом і Україною у сфері науково-технічного співробітництва.

Важливо відзначити, що координовані конкурси є одним з інструментів спільних ініціатив, що забезпечує ряд переваг:

1) Україна може безпосередньо домовитись про тематичну спрямованість координованих конкурсів з ЄС, відслідковуючи власні інтереси;

2) Україна знизить залежність від участі своїх науково-дослідних організацій у Н2020 шляхом впровадження виділеної і цілеспрямованої спільної з ЄС лінії фінансування досліджень;

3) це стане потужним сигналом для наукових кіл і в ЄС, і в Україні з урахуванням того, що належна увага приділятиметься саме двосторонній співпраці на рівних умовах, і що буде відбуватися активізація співпраці у сфері НДР та інновацій;

4) такий взаємовигідний підхід щодо спільного фінансування полегшить тиск на Євросоюз щодо витрат на фінансування двостороннього співробітництва на рівні співтовариства

з Україною, на яке в попередніх Рамкових програмах витрачалися лише кошти платників податків з ЄС.

Доцільно визначити, які саме юридичні, адміністративні та економічні підготовчі заходи повинні бути здійснені для планування та реалізації координованих конкурсів в межах Рамкових програм наукових досліджень Європейської комісії.

За матеріалами проекту РП 7 BILAT-UKR AINA (Enhancing the BILATeral S&T Partnership with UKRraine * Advanced INnovative Approach), фінансування Єврокомісії.*

М.Я. Гороховатская, К.С. Шахбазян

ОБЩИЕ И КООРДИНИРОВАННЫЕ КОНКУРСЫ
НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИХ ПРОГРАММ УКРАИНЫ
И ЕВРОПЕЙСКОЙ КОМИССИИ
КАК ПОТЕНЦИАЛЬНЫЙ ИНСТРУМЕНТ
ДЛЯ СОГЛАСОВАНИЯ ПРИОРИТЕТОВ
УКРАИНЫ И ЕС

Предоставляется обзор результатов научного сотрудничества европейских стран (включая Украину) в рамках Седьмой рамочной программы научных исследова-

ний и технологий. Обсуждаются условия подготовки и проведения совместных и координированных конкурсов между Украиной и ЕС в рамках новой Рамочной программы «Горизонт-2020», определены условия и правила участия в этих конкурсах.

Ключевые слова: Седьмая рамочная программа, совместные и координированные конкурсы, Горизонт-2020, финансирование конкурсных программ.

М. Gorohovatska, K. Shakhbazyan

JOINT AND COORDINATED CALLS FOR SCIENCE
AND TECHNOLOGY PROGRAMS BETWEEN
UKRAINE AND THE EUROPEAN COMMISSION
AS A POTENTIAL TOOL FOR HARMONIZATION
OF THE EU-UKRAINE PRIORITIES

Results of scientific cooperation between European countries, including Ukraine, within the Seventh Framework Programme for Research and Technological Development are reviewed. Terms of preparation of joint and coordinated EU-Ukraine calls within the Framework Programme «Horizon 2020» are discussed; terms and conditions of participation in these calls are determined.

Key words: Seventh Framework Programme, coordinated and joint calls, Horizon 2020, financing of competitive programs.

Стаття надійшла до редакції 26.06.13